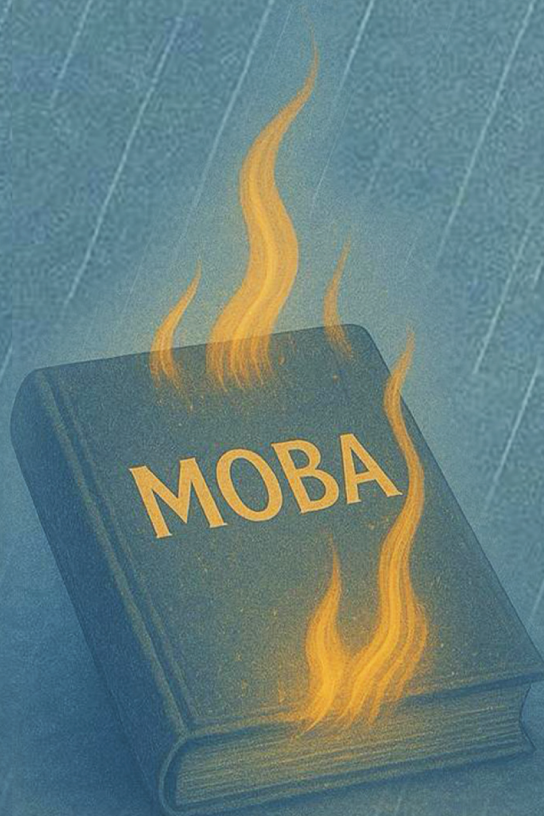
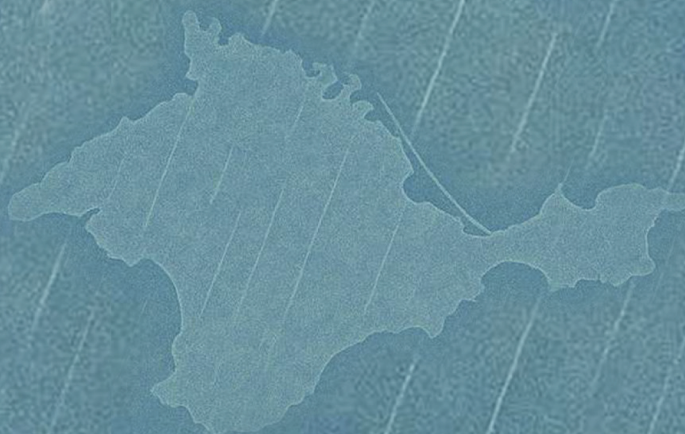
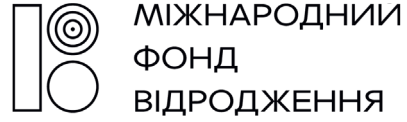
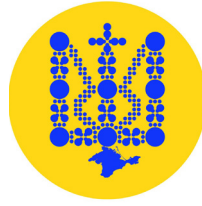

КРИМСЬКИЙ ЦЕНТР
ДІЛОВОГО ТА КУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
"УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ"

УКРАЇНСЬКА МОВА В ОСВІТІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО КРИМУ: ВІД ЗАБУТТЯ ДО ДИСКРИМІНАЦІЇ

УКРАЇНСЬКА МОВА В ОСВІТІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО КРИМУ: ВІД ЗАБУТТЯ ДО ДИСКРИМІНАЦІЇ

Київ, 2025

ВИДАНО:

Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» в рамках реалізації проекту: «Право на освіту у контексті окупованого Криму».

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фондаций в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів на суму понад 350 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Авторський колектив:

Юлія Тищенко, Андрій Щекун, Владислав Мірошніченко

Видавець:

ТОВ «Видавничий дім» АртЕк»

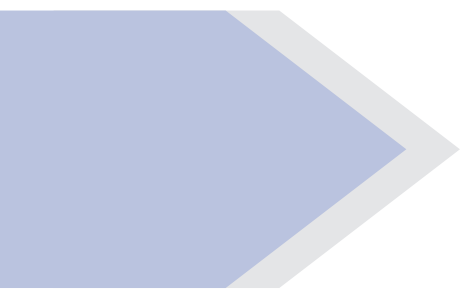
Адреса: 04050, Україна, м. Київ, вул. Юрія Ільєнка, буд. 63

Тел. (+380 97) 552 15 05

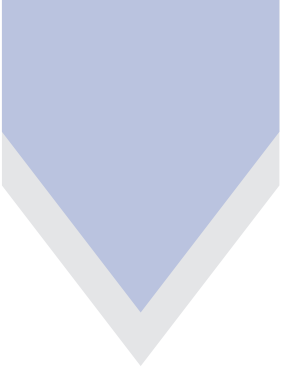
© Всі права захищені.

© ГО «Кримський центр ділового

та культурного співробітництва «Український дім», 2025

ВСТУП

Окупація території Кримського півострова мала наслідком системні порушення міжнародного права та прав людини. Право на освіту рідною мовою та мовами національних спільнот системно та свідомо порушується з боку російської федерації (далі – рф), зокрема стосовно використання української мови в освітньому процесі. Де-факто це стало частиною загальної російської політики насильницької асиміляції, що передбачає заперечення української ідентичності як такої. У спеціальних доповідях Управління Верховного Комісара з прав людини ООН йшлося, що російська влада в Криму відмовляла групам, які сприймалися нею як ворожі, в праві на різні прояви української та кримськотатарської культури та ідентичності¹.

Освітні інституції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь (далі – ТОТ АР Крим та м. Севастополь) стали відігравати роль ключових інструментів окупаційної влади зі включення регіону в російський соціокультурний простір. З цією метою проводилося системне знищення можливості вивчення української мови та предметів українознавчого циклу на ТОТ АР Крим та м. Севастополь, де в локальному освітньому процесі, крім цього, впроваджується безальтернативна русифікація та мілітаризація. За оцінками української

¹ https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_Ukrainian.pdf

сторони, щодо української мови на ТОТ АР Крим та м. Севастополь з боку рф застосовується комплексна політика, що характеризується як лінгвоцид. Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремінь вказував², що окупаційна влада перетворила процес знищення української мови на системну державну політику, яка передбачає використання широкого спектру репресивних інструментів – від заборони освіти рідною мовою до фізичного знищення її носіїв.

Секретаріат Уповноваженого з захисту державної мови документує³ факти лінгвоциду на окупованих територіях. Зокрема, йдеться про знищення інфраструктури української освіти – закриття шкіл з українською мовою викладання, руйнування закладів культури та освіти, арешти та вбивства за спілкування українською, прояви дискримінації за мовною ознакою (лінгвіцизм). В цілому лінгвоцид⁴ може трактуватися як різновид етноциду, спрямований на нищення мови як невіддільної складової ідентичності тієї чи іншої етнічної спільноти. Історично поняття⁵ етноциду було впроваджено в США Рафаелем Лемкіним одночасно з синонімічним поняттям геноциду в 1944 році. Сьогодні етноцид може визначатися як цілеспрямована державна політика зі знищення культури та ідентичності, в тому числі й мови, тих чи інших етнічних груп.

² <https://zmina.info/news/movnyj-ombudsman-ozvuchyv-fakty-lingvocydu-rf-v-ukrayiny-za-ostannij-rik/>

³ <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/upovnovazhenyi-vystupyv-na-kruhlomu-stoliporushennia-prava-na-osvitu-derzhavnoi-movoiv-okupovanomu-krymu>

⁴ <https://esu.com.ua/article-55514>

⁵ <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/fr/document/ethnocide.html>

Право кожної людини на освіту ґрунтується на принципах доступності, якості та недискримінації. **Загальна декларація прав людини**⁶ (стаття 26) гарантує право на освіту, наголошуючи на її свободі та загальнодоступності. Зокрема, освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини та основних свобод, сприяти взаєморозумінню, терпимості та дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами. Подібно Конвенція про права дитини⁷ (статті 28–29) встановлює, що освіта має сприяти повному розвитку особистості, повазі до прав людини, її культурної та етнічної ідентичності. Міжнародні стандарти, які застосовуються щодо освіти рідною мовою, рекомендують, щоб навчання рідною мовою «по можливості здійснювалося до останнього ступеня освіти», як вказано, наприклад, у Керівних принципах ЮНЕСКО щодо мов та освіти («Освіта у багатомовному світі», Установчий документ ЮНЕСКО з питань освіти, Париж, 2003, частина III, принцип I). Ці стандарти орієнтовані на створення умов для розвитку особистості, сприяння громадянській свідомості та інтеграції у вільне та плюралістичне суспільство, з забезпеченням рівного доступу до знань для всіх верств населення. Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав вказував, що держави-учасниці несуть безпосередні зобов'язання щодо права на освіту – наприклад, гарантії того, що це право буде виконуватися без будь-якої дискримінації (Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав, Зауваження загального порядку № 13: Право на освіту (стаття 13 МПЕСКП), 8 липня 1999 року, пункти. 6 (б), 43, 50.)

⁶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

⁷ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021?find=1&text=освіт#Text

У Тбіліській декларації та резолюції Парламентської Асамблеї Організації з безпеки і співробітництва в Європі «Порушення прав людини та основоположних свобод в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь» від 2016 року йшлося про зростання репресій, насильства та дискримінації проти етнічних українців у вказаних регіонах. Крім цього, було висловлено глибоке занепокоєння у зв'язку з тим, що на ТОТ АР Крим та м. Севастополь зникає можливість здобуття освіти українською мовою та її вивчення внаслідок тиску на адміністрації шкіл, а також на вчителів, батьків та дітей з метою припинення викладання та вивчення української мови, що ще більше обмежує присутність української мови та культури на окупованому півострові⁸.

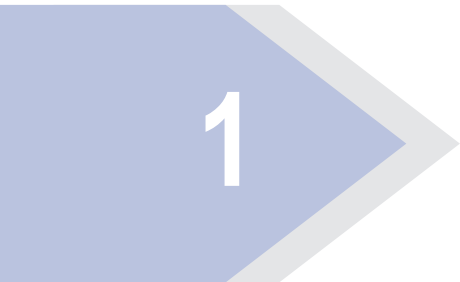
Міжнародне гуманітарне право встановлює особливі норми, які забезпечують захист цивільного населення та інфраструктури, зокрема освітніх закладів, під час збройних конфліктів та окупації. Норми міжнародного гуманітарного права встановлюють обов'язок держави-окупанта щодо сприяння належній роботі навчальних закладів, а стаття 38 Конвенції про права дитини зобов'язує держави дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права щодо дітей в умовах збройного конфлікту. Так, відповідно до статті 50 (1) Женевської конвенції IV⁹: сторона, що окупувала, повинна в співробітництві з державними та місцевими органами влади (окупованої території) сприяти належному функціонуванню закладів, відповідальних за піклування про дітей та їхню освіту. Крім цього, держава-

⁸ <https://www.oscepa.org/en/documents/all-documents/annual-sessions/2016-tbilisi/declaration-24/3373-tbilisi-declaration-rus/file>

⁹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

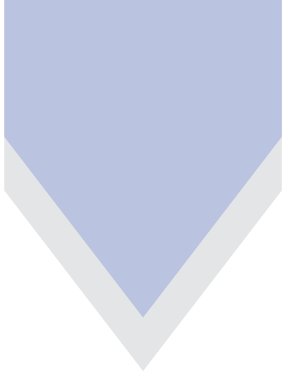

окупант зобов'язана підтримувати *status quo* у сфері освіти: вона має сприяти продовженню роботи наявних освітніх закладів і не може змінювати їхнього змісту або нав'язувати свою ідеологію. Зміни в освітній системі допускаються тільки в разі абсолютної необхідності та з дотриманням принципів недискримінації і збереження культурної, мовної та національної ідентичності населення. Таким чином, основна ідея міжнародного гуманітарного права у сфері освіти на окупованих територіях полягає у збереженні попереднього стану освітньої системи, убезпеченні учнів і педагогів, а також у недопущенні примусової реалізації чужих ідеологічних моделей у навчальному процесі.

1

**УКРАЇНОМОВНА ОСВІТА
В КРИМУ
ДО 2014 РОКУ**

До моменту незаконної російської окупації АР Крим та міста Севастополь, в регіоні активно розвивалася українська система освіти, відбувалося викладання української мови, літератури та історії України, а також комплексне навчання у школах та класах з українською мовою викладання.

Історично становлення та розвиток освіти українською мовою в Криму були пов'язані зі здобуттям Україною незалежності та відповідним розвитком освіти. За даними кримських дослідників, створенням україномовних класів та шкіл українські громадські організації Криму розпочали опікуватися ще у добу горбачовської перебудови, але ситуація залишалася складною. Місцева влада докладала зусиль щодо консервації російськомовної системи освіти, яка не враховувала освітніх потреб громадян, що хотіли вивчати українську мову або бути учасниками україномовного освітнього процесу. Водночас міжнародні організації констатували складнощі з викладанням українською мовою в Криму та організацією всього освітнього процесу державною мовою.

З 1998 року державні стандарти освіти чітко визначали, що до інваріантної частини освіти належать такі обов'язкові предмети, як українська мова, історія України та всесвітня історія. Станом на 1996 рік українську мову та літературу в кримських школах вивчав лише 81% учнів; з 1997 року вивчення цих предметів стало обов'язковим для всіх учнів кримських шкіл¹⁰.

Загалом у Криму напередодні російського вторгнення була наявна розгалужена система освітніх закладів, що працювали відповідно до українських стандартів та планів освіти.

¹⁰ <http://ukrlife.org/main/uacrim/vuzol.htm>

Структура кількісних показників регіональної системи освіти в Автономній Республіці Крим у 2010/2011 навчальному році

РІВЕНЬ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	КІЛЬКІСТЬ УСТАНОВ	КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ
Дошкільні навчальні заклади	607	51800
Загальноосвітні навчальні заклади	600	177500
Професійно-технічні навчальні заклади	30	14172
ВНЗ	32	55523
Разом	1269	298995

Структура використання мов в освітньому процесі 2010/2011 навчального року

РІВЕНЬ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	МОВА НАВЧАННЯ			
	УКРАЇНСЬКА	РОСІЙСЬКА	КРИМСЬКО-ТАТАРСЬКА	АНГЛІЙСЬКА
Дошкільні навчальні заклади	1715	49546	539	–
Загально-освітні навчальні заклади	13609	149793	5399	217
ВНЗ	8515	47008	–	–
Разом	23839	246347	5938	217

За даними дослідження: Валентина Потапова, Юрій Смелянський. Формування комплексного бачення та рекомендацій органам державної влади України щодо подолання наслідків окупації та викликів у процесі реінтеграції ТОТ АР Крим та м. Севастополь в освітньо-науковому напрямку»

Відповідно до Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема, з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин, а також білінгвальних класів з українською мовою навчання, у 2012–2013 рр. в усіх загальноосвітніх школах АР Крим викладалися українська мова, українська література та історія України. (Наказ № 409 від 03.04.2012 Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня: додаток 2, додаток 9)¹¹.

ТИПОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин у 2012–2013 рр.

		Кількість годин на тиждень у класах				
Освітні галузі	Навчальні предмети	5	6	7	8	9
Мови і літератури	Українська мова	3,5	3,5	2,5	2	2
	Українська література	2	2	2	2	2
	Російська чи інша мова національної меншини	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1.5	1.5

¹¹ https://zakononline.com.ua/documents/show/51261__570884#

За даними Державної служби статистики України, у 2013/2014 навчальному році в загальноосвітніх навчальних закладах АР Крим загалом навчалися 176419 учнів, з яких освіту українською мовою здобували 12694 (7,2%), російською – 157907 (89,5%), кримськотатарською – 5551 (3,15%) учнів (Інформаційна довідка «Ситуація з освітою рідною мовою на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь у 2022/2023 навчальному році»). На той час на території АР Крим загалом функціонували 3% шкіл України, навчалися 4,3% учнів та працювали 3,7% вчителів. Частка абітурієнтів з АР Крим у 2012–2013 рр. серед зарахованих на бюджетну та контрактну форми навчання до українських вишів становила 4% (за даними видання «Освіта в Україні», 2015, під загальною редакцією Єгора Стадного). В абсолютних цифрах на Кримському півострові на початку 2014 року налічувалися 22070 вчителів (АР Крим – 18896, Севастополь – 3174) та 7686 працівників закладів дошкільної освіти (АР Крим – 5695, Севастополь – 1991).

у 2013/2014 навчальному році в загальноосвітніх навчальних закладах Автономної Республіки Крим навчались загалом

176419 учнів,
з яких освіту
українською
мовою здобували
12694 (7,2%)
учнів

кримсько-
татарською
мовою –
5551 (3,15%)
учнів

російською
мовою –
157907 (89,5%)
учнів

208 536 учнів та членів
їхніх родин, майже 60 тисяч
студентів

586 загальноосвітніх
організацій усіх типів,
педагогічних працівників

напочатку 2014 року налічувалося 22 070 вчителів (АР Крим – 18 896, м. Севастополь – 3 174), 7 686 працівників закладів дошкільної освіти (АР Крим – 5 695, м. Севастополь – 1 991). (візія)

НА ПОЧАТОК 2014 РОКУ В КРИМУ НАРАХОВУВАЛОСЯ 8 ШКІЛ З УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ВИКЛАДАННЯ:

1

Навчально-виховний комплекс «Українська школа-гімназія» (Сімферополь, вул. Київська, 177; перейменована окупантами на «Сімферопольську академічну гімназію»)

2

Навчально-виховний комплекс №15 «Гімназія-школа-садок» імені Степана Руданського (Ялта, вул. Руданського, 43; перейменована окупантами на честь героя советського союзу Івана Манаґарова)

3

ЗОШ I-III ступенів №9 (Керч, вул. Пирогова, 12а; окупантами присвоєне ім'я героя советського союзу Серґея Борзенко)

4

ЗОШ I-III ступенів №20 імені Олени Теліги (Феодосія, селище Приморське, вул. Прорізна, 7; окупантами позбавлена імені Олени Теліги; теперішня кількість учнів – близько 146)

5

ЗОШ I-III ступенів №13 з українською та російською мовами навчання (Євпаторія, вул. Ситнікова, 16)

6

ЗОШ I-III ступенів №3 з українською мовою навчання (АР Крим, Керченський район, місто Щолкіне, 3-й мікрорайон, буд. 109; діяла на базі ЗОШ №1, ліквідована окупантами)

7

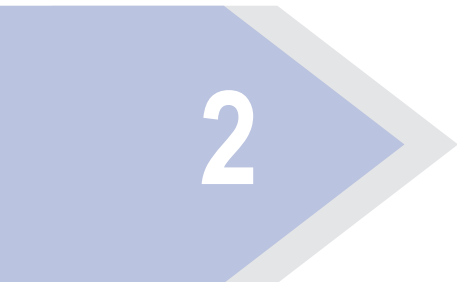
НВК «Школа-колегіум» (Алушта, вул. Красноармійська, 11)

8

Гімназія I-III ступенів №5 імені Лесі Українки з російською та українською мовами навчання (Севастополь, вулиця Симонка, 50; позбавлена окупантами імені Лесі Українки та статусу закладу з українською мовою навчання)

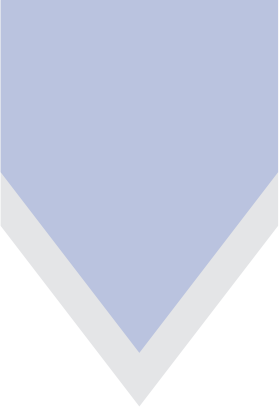

Викладачів української мови для кримських шкіл готували в Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського у Сімферополі. Програма підготовки була відкрита в середині 1990-х років і дозволяла випускати майже 50 викладачів української мови щороку. Крім цього, спеціалісти приїздили з материкової частини України. Також до 2014 року в Кримському інженерно-педагогічному університеті існувала 4-річна спільна програма українською та англійською мовами, за якою навчалися приблизно 240 студентів 1–4 курсів. Використовувалися українські освітні програми та підручники, відбувався процес підвищення кваліфікації вчителів, впроваджувалися мультилінгвальні підходи до вивчення мов, тривали освітні реформи, зокрема в рамках участі України в Болонському процесі, до якого держава долучилася ще у 2005 році.

2

УКРАЇНОМОВНА ОСВІТА В КРИМУ ПІСЛЯ 2014 РОКУ

2.1. ДОКОРІННА ЗМІНА КОНТЕНТУ ТА НАПРЯМІВ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВОЮ-ОКУПАНТОМ

Російська окупація АР Крим та м. Севастополь докорінно зруйнувала місцеву систему освіти українською мовою. Деукраїнізація освітнього процесу в регіоні стала ключовим інструментом окупаційної влади для утвердження проросійського світогляду та стирання культурної пам'яті нових поколінь. Освітня інфраструктура стала активно використовуватися державою-окупантом як засіб асиміляції, впровадження російської ідентичності, індоктринації учнів російськими мілітарними й ідеологічними сенсами та наративами. Ще у 2015 році міжнародні організації вказували на більш ніж реальні ризики повного знищення можливості вивчення української мови в окупованому регіоні: «Ситуація з викладанням українською мовою, яка де-факто була мовою меншини на півострові навіть до анексії, стала особливо критичною. Викликає занепокоєння те, що в довгостроковій перспективі вона може зникнути з системи освіти в Криму»¹².

Окупанти констатували, що з 1 вересня 2023 року всі освітні програми було приведено у відповідність до федеральних основних загальноосвітніх програм (ФОЗОП)¹³, а школи повністю забезпечено російськими підручниками та методичними матеріалами.

¹² <https://docs.rferl.org/uk-ua/2019/09/04/22426220-11b4-4944-bb6a-f632ecc10269.pdf>

¹³ <https://crimea-news.com/society/2025/03/18/1620396.html>

Для «інтеграції» освітньої системи Кримського півострова до російського гуманітарного простору влада держави-окупанта прийняла федеральний закон №84-ФЗ «Про особливості правового регулювання відносин у сфері освіти у зв'язку із прийняттям до Російської Федерації Республіки Крим і утворенням у складі Російської Федерації нових суб'єктів – Республіки Крим і міста федерального значення Севастополь»¹⁴, згідно з яким освітні заклади окупованого регіону протягом 2014 року переводилися на навчальні стандарти та програми відповідно до російських правил. Таким чином зазначений закон встановлював норми, що забезпечували «інтеграцію» систем освіти АР Крим та міста Севастополь до освітнього простору рф, а також відповідність і визнання отриманих до окупації освіти, освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів, наукових ступенів та вчених звань, посад педагогічних та науково-педагогічних працівників, кваліфікації, атестації тощо.

Діяльність підконтрольних окупантам освітніх управлінських структур на території Кримського півострова у 2014–2015 рр. була спрямована на створення умов переходу регіональної освіти на російські стандарти. Було влаштовано масове перенавчання педагогічних кадрів: згідно зі звітами окупаційних органів влади, понад 30 тисяч кримських педагогів пройшли курси т. зв. підвищення кваліфікації з питань правового регулювання системи освіти рф, особливостей викладання навчальних предметів з питань фінансової грамотності тощо. Крім цього, було організовано т. зв. професійну перепідготовку за напрямками «Теорія та методика навчання іноземної мови (англійська мова)», «Практична психологія», «Соціальна педагогіка» та ін. Також окупантами було придбано понад 2,5 млн нових російських підручників для кримських шкіл.

¹⁴ <http://kremlin.ru/acts/bank/38441>

Серед іншого, в червні 2015 року за програмою «Філологія. Російська мова та література» були «перевчені» 563 кримські вчителі української мови та літератури

(за звітами окупаційної адміністрації «О деятельности Министерства образования, науки и молодежи Республики Крым: Отчет о работе в 2014/2015 учебном году»)¹⁵

Також окупаційною стороною було розроблено 4 галузеві програми, які реалізували напрями російської політики з поглинання української освіти на ТОТ АР Крим та м. Севастополь. Зокрема, йдеться про т. зв. «державну програму розвитку освіти та науки в республіці Крим на 2015–2017 роки» («постанови ради міністрів республіки Крим» від 30.12.2014 №651 та №653), «народну програму республіки Крим на 2015–2020 роки» (блок «Освіта: дитячі садки»), «закони» «Про освіту в республіці Крим», «Про організацію та забезпечення відпочинку дітей в республіці Крим», «Про комісії у справах неповнолітніх та захист їхніх прав у республіці Крим», «Про профілактику правопорушень в республіці Крим», «Про організацію діяльності органів опіки та піклування в республіці Крим», «Про наділення органів місцевого самоврядування муніципальних утворень республіки Крим державними повноваженнями з опіки та піклування щодо неповнолітніх», «Про забезпечення житловими приміщеннями дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків, та осіб з їх числа в республіці Крим».

¹⁵ <https://monm.rk.gov.ru/structure/7b56727b-7598-4264-b4b7-5bdcc6f3061e>

В рамках подальшого поглинання інституцій української освіти окупанти з метою забезпечення їхньої політики в роботі з дітьми та молоддю сформуvalи на ТОТ АР Крим та м. Севастополь наступні «установи»:

▶ «державна бюджетна установа «Регіональний центр з підготовки до військової служби та військово-патріотичного виховання»»

▶ «державна казенна установа «Центр оцінки та моніторингу якості освіти»»

▶ «державна бюджетна установа «Центр соціальної підтримки сімей, дітей та молоді»»

▶ «державний автономний навчальний заклад додаткової професійної освіти республіки Крим «Кримський багатофункціональний центр прикладних кваліфікацій»»

Окремо також варто відзначити створення 25 «центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді».

Згадана вище «державна програма розвитку освіти та науки в республіці Крим на 2015–2017 роки» декларувала, що учням надано «конституційні гарантії та права навчання російською мовою». Надалі у подібній програмі до 2023 року одним із багатьох напрямів вказувався «розвиток російської мови, національної та полікультурної освіти, надання рівних можливостей здобуття освіти кримськотатарською та укра-

їнською мовами». Проте на практиці це не означало жодного сприяння вивченню української мови. Напевно, зайвим буде казати, що з моменту російської окупації Кримського півострова зі структури навчальних планів і предметів, особливо в гуманітарній сфері, було виключено історію України, українську мову та літературу. Контент освіти змінювався окупаційною стороною через впровадження російських навчальних планів та згаданого вище перепрофілювання вчителів. До освітнього процесу було включено «виховні напрями», в тому числі через «концепцію патріотичного та духовно-морального виховання населення в республіці Крим» від 18 грудня 2014 року, положення якої були спрямовані на «військово-патріотичне виховання учнів». У подальші роки ця «концепція» прямо передбачала залучення вчителів, вихователів та представників «традиційних» для РФ релігійних конфесій до проведення «національно-патріотичного виховання», в рамках якого активно розвиваються мілітарні організації та програми «патріотичного виховання».

2.2. ОСВІТА ТА ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПІСЛЯ ОКУПАЦІЇ КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА

Статистичні дані окупантів, оприлюднені публічно, невпинно демонстрували впровадження цілеспрямованих дій та політики зі скорочення та прибирання української мови з освітнього процесу на ТОТ АР Крим та м. Севастополь, а також можливості вивчати українську мову як предмет, не кажучи вже про українську літературу чи історію України. Особливо показовими є дані щодо скорочення можливості вивчати українську мову та та навчатися нею, включені до звітів за 2014–2015 рр., у перші роки російської окупації Криму.

▶ До окупації, у 2013–2014 навчальному році на Кримському півострові налічувалося 7 середніх шкіл з українською мовою навчання в АР Крим та 1 – в Севастополі (сумарно 2215 учнів, 103 класи). 142 школи в регіоні пропонували навчання українською та російською мовами; українською навчалися 8536 учнів у 602 класах. 31 ЗОШ проводила навчання трьома мовами – українською, російською та кримськотатарською: українською навчалися 1847 учнів у 132 класах. У Севастополі налічувалося 10 шкіл із класами з українською та російською мовами навчання, в яких українською навчалися 994 учні.

▶ У 2014–2015 навчальному році середньою освітою українською мовою було охоплено 1990 учнів кримських шкіл у 142 класах, що відповідало 1,1% від загальної кількості учнів (до російської окупації українською мовою навчалися 8,2% кримських школярів). Протягом першого року окупації 85% учнів, які навчалися в українських класах, були переведені до російських класів. Лише у 20 школах на ТОТ АР Крим та м. Севастополь діяли класи з українською мовою навчання. Вивчення української мови як предмета в деяких школах продовжувалося, проте обсяги постійно скорочувалися.

▶ На 2015–2016 навчальний рік не планувалося створення перших класів з українською мовою навчання, оскільки адміністрації шкіл повідомляли про нібито відсутність подібних заяв з боку батьків¹⁶.

¹⁶ <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/180606.pdf>

Окупаційна сторона пояснювала суттєве скорочення бажаних вивчати українську мову чи навчатися нею начебто втратою її популярності, відсутності заяв батьків до навчальних закладів щодо вивчення дітьми української мови. Загалом окупаційна система освіти визначає мову навчання через виявлення бажання батьків: «Кількість класів у загальноосвітній установі визначається залежно від кількості поданих заяв громадян та умов, створених для здійснення освітнього процесу, і з урахуванням санітарних норм та контрольних нормативів, зазначених у ліцензії» («Правовое регулирование обучения на родных языках и изучения родных языков»). У звітах міжнародних інституцій документувалися системні та постійні випадки тиску на батьків, створення атмосфери страху, антиукраїнських настроїв та заперечення української ідентичності з боку «офіційних осіб». Ці фактори підтримували нетерпимість до вивчення дітьми української мови та навчання нею, а також відчуття загрози та тиску на родини цих дітей. Відповідна політика відбувалася на тлі протидії українським ЗМІ та релігійним організаціям, блокування українських медіа тощо.

За даними окупаційної сторони:

- У 2017 році 371 дитина на ТОТ АР Крим здобувала освіту українською мовою, що становило 0,1% від загальної кількості учнів у регіоні. За даними «міністерства освіти республіки Крим», на ТОТ АР Крим залишалася лише одна школа з українською мовою навчання, у Феодосії: у ній українською мовою навчалися 132 учні у 9 класах. Крім цього у 12 школах, де основною мовою навчання була російська, налічувалося 19 україномовних класів. (М. А. Марусенко, Н. М. Марусенко, М. С. Самарина. Русский язык в криму: история возвращения)

► У 2022/2023 навчальному році на ТОТ АР Крим функціонували 545 загальноосвітніх організацій, у яких навчалися 230,3 тис. учнів. Функціонувала одна загальноосвітня організація з українською мовою навчання (9 класів, 182 учні). Крім цього, на базі «Сімферопольської академічної гімназії» було відкрито клас з українською мовою навчання для 15 учнів. На цей період на ТОТ АР Крим російською мовою навчалися 222,8 тис. учнів (96,7% від загального контингенту), кримськотатарською – 7,3 тис. (3,2%), українською – 197 (0,1%). Також у ЗОШ ТОТ АР Крим було організовано викладання та вивчення 7 рідних мов «народів рф», які проживають в окупованому регіоні:

- вірменська (134 учні);
- болгарська (49 учнів);
- грецька (142 учнів);
- кримськотатарська (33351 учнів);
- німецька (117 учнів);
- російська (178454 учнів);
- українська (3486 учнів).

У 2022/2023 навчальному році у 562 організаціях дошкільної освіти ТОТ АР Крим навчалися 78,6 тис. дітей, з них російською мовою – 72,6 тис. (98,33 %), кримськотатарською – 1,3 тис. (1,63 %)¹⁷.

► Станом на початок 2024/2025 навчального року на ТОТ АР Крим функціонувало 538 державних та муніципаль-

¹⁷ <https://monm.rk.gov.ru/structure/3748b454-d262-48b3-b605-85cf93fadbbc>

них загальноосвітніх організацій (229,9 тис. учнів), у яких російською мовою навчалися 222,2 тис. учнів (96,63% від загальної кількості), українською – 164 (0,07%), кримсько-татарською – 7,6 тис. (3,3%).

У ЗОШ ТОТ АР Крим було організовано вивчення 7 рідних мов:

- вірменської (96 учнів);
- болгарської (33);
- грецької (83);
- кримськотатарської (30729);
- німецької (44);
- російської (57434);
- української (1249).

Загалом рідні мови вивчають 89668 учнів.

В організаціях дошкільної освіти ТОТ АР Крим навчаються 74,6 тис. дітей, з них російською мовою – 73,2 тис. (98,07% від загального контингенту вихованців), кримськотатарською – 1,4 тис. (1,9%), українською – 24 дитини (0,03%)¹⁸.

► Вже на кінець 2014 року українська мова як мова викладання була повністю вилучена з освіти на ТОТ АР Крим та м. Севастополь¹⁹. У 2013/2014 навчальному році українською мовою на ТОТ АР Крим навчалися 12694 учні, у 2022/2023 навчальному році – лише 197 (0,1% від загальної кількості) повністю навчалися українською мовою, і 3486 осіб вивчали

¹⁸ <https://monm.rk.gov.ru/structure/3748b454-d262-48b3-b605-85cf93fadbbc>

¹⁹ <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/180606.pdf>

українську мову як шкільний предмет, факультатив або позакласний захід. (Десять років окупації російською федерацією: Права людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна. 28 лютого 2024 року²⁰.

У 2022 році, за даними окупаційної сторони, у школах на ТОТ АР Крим та м. Севастополь налічувалося 227540 учнів. У 2023 році російська влада декларувала збільшення їхньої кількості до 232369 осіб, з яких 3580 прибули на ТОТ АР Крим та м. Севастополь з тимчасово окупованих територій півдня та сходу України. Але кількість новоприбулих, які раніше, з великим ступенем ймовірності, здобували україномовну освіту, також не вплинула на мову освіти в регіоні. Декларувалося, що у 2023 році до першого класу на ТОТ АР Крим та м. Севастополь підуть понад 20 тис. дітей; 2022 року в перші класи зарахували близько 25 тис. дітей²¹.

Отже, різні статистичні показники, практичні приклади та напрями політики окупантів демонструють більш ніж суттєве зменшення можливості вивчення української мови та навчання українською мовою в освітніх закладах ТОТ АР Крим та м. Севастополь. Мінімальна кількість вихованців у дошкільних освітніх закладах регіону також показує тенденцію до подальшого зменшення викладання української мови в наступні роки.

Таким чином, деукраїнізація освіти на ТОТ АР Крим та м. Севастополь з 2014 року є цілеспрямованою політикою окупаційної влади. Ще тоді місцеві методичні рекомендації щодо освіти та використання мови вказували, що викладання у школах з «рідною (неросійською) мовою навчання» української мови за кількістю годин має бути майже вдвічі

²⁰ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ukraine/2024-02-28-OHCHR-Ten-Years-Occupation-Crimea-UKR.pdf>

²¹ <https://tass.ru/obschestvo/18503753>

меншою, ніж російської: так, на українську мову та літературу відводилося 15 годин, на російську – 28. Показово, що іноземна мова так само вивчається 15 годин на тиждень. За цим критерієм українська мова була практично прирівняна до іноземної.

Відповідно до підходів, викладених у концепції викладання рідних мов народів рф (затверджено рішенням колегії міністерства освіти росії у жовтні 2019 року)²² вказується, що підсумкова атестація з предмета «Рідна мова» відбувається державною мовою, тобто російською; сам предмет зазвичай вивчається 2 години на тиждень.

Навіть вивчення української мови в умовах російської окупації також підпорядковане меті асиміляції, впливу на українську ідентичність і російській індоктринації дітей та молоді. Так, наприклад, відповідно до російської прикладної робочої програми навчального предмету «Рідна мова (українська)²³» учні 10–11 класів ЗОШ мають досягти таких результатів: «мати уявлення про давньоруську мову як історичну основу всіх східнослов'янських мов, російську громадянську ідентичність, патріотизм, повагу до власного народу, почуття відповідальності перед батьківщиною, гордість за неї, за свій край, минуле та сьогодення багатонаціонального народу росії, повагу до державних символів (герб, прапор, гімн), громадянську позицію як активного та відповідального члена російського суспільства, що усвідомлює свої конституційні права та обов'язки, які поважають закон і правопорядок, мати почуття власної гідності, усвідомлено приймати тради-

²² https://monm.rk.gov.ru/uploads/txteditor/monm/attachments/d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/phpL20mLt_Концепция%20преподавания%20родных%20языков%20народов%20России.pdf

²³ [https://monm.rk.gov.ru/uploads/txteditor/monm/attachments/d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/phpx3gOXI_Родной%20\(украинский\)%20язык%20для%2010-11%20классов.pdf](https://monm.rk.gov.ru/uploads/txteditor/monm/attachments/d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/phpx3gOXI_Родной%20(украинский)%20язык%20для%2010-11%20классов.pdf)

ційні національні і загальнолюдські гуманістичні та демократичні цінності, мати готовність до служіння батьківщині та до її захисту» і т. п.

Пріоритетним для дітей на окупованих територіях, звісно, вказується вивчення російської мови. Наприклад, у рекомендаціях²⁴ департаменту державної політики у сфері загальної освіти міністерства освіти рф щодо застосування норм законодавства у частини забезпечення можливості здобуття освіти рідними мовами з-поміж мов народів рф, вивчення державних мов республік рф, рідних мов з-поміж мов народів рф, зокрема російської як рідної, які поширено на окупований Крим у 2019 році, йдеться про неможливість вивчення різних мов за рахунок використання годин на вивчення державної (російської) мови²⁵.

Відповідні вимоги вперше було запроваджено окупаційною російською владою ще у 2014 році. Так, відповідно до роз'яснень «міністерства освіти і науки республіки Крим» від 25 червня 2014 року за № 01-14/382 «викладання та вивчення державних мов республіки Крим (українська та кримськотатарська) не повинні здійснюватися на шкоду викладанню та вивченню державної мови рф», тобто російської мови. Критеріїв «шкоди» не визначено, і місцеві «органи влади та самоврядування» мають безпосередній вплив на мовні практики в освіті, фактично забороняючи навчання українською. Окупаційна влада в цілому поширила на регіон підходи до вивчення мов, які застосовуються на території рф і відображають асиміляційні підходи до культур і мов різних народів.

²⁴ https://monm.rk.gov.ru/uploads/monm/attachments/d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/phprEVmSi_O6%20изучении%20родных%20языков.pdf

²⁵ https://monm.rk.gov.ru/uploads/monm/attachments//d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/phprEVmSi_%D0%9E%D0%B1%20%D0%B8%D0%B7%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B8%20%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D1%85%20%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%BE%D0%B2.pdf

Варто також відзначити, що 1 серпня 2024 року РФ вийшла з Рамкової конвенції про захист національних меншин, яку вона підписала ще у 1996 році в Страсбурзі (Франція). Конвенція захищає, серед іншого, права на вільне виявлення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності, а також відсутність дискримінації, збереження й розвиток культур, релігій та мов меншин, викладання в школах мовами національних меншин тощо.

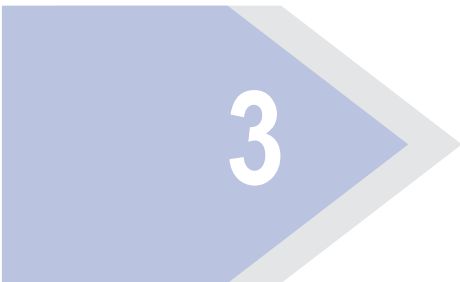
На ТОТ АР Крим та м. Севастополь також «неприпустимо вивчати предмети «Рідна мова» та «Літературне читання рідною мовою / Рідна література» за рахунок навчального часу, відведеного освітніми організаціями на вивчення російської мови та літератури, а також на підготовку до будь-яких форм державної підсумкової атестації. Аналіз розкладу в навчальних закладах, де відбувається вивчення української як предмета, демонструє в цілому превалювання за кількістю годин вивчення російської мови як предмета порівняно з вивченням української як рідної²⁶.

Інструменти та механізми витіснення української мови з освітнього процесу на ТОТ АР Крим та м. Севастополь було застосовано під час російської окупації інших територій України, на сході та півдні. Так, у звітах міжнародних правозахисних організацій у 2024 році констатувалося, що російська влада, «всупереч правовому режиму окупації, намагається встановити повний контроль над освітньою політикою та навчальними закладами на окупованих територіях України так, ніби вони знаходяться на території росії».

²⁶ <https://ukrainka.crimeaschool.ru/raspisanie>

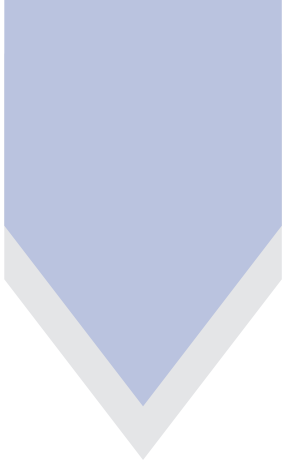
Як і на ТОТ АР Крим та м. Севастополь, на інших тимчасово окупованих росією територіях України відбувалося вилучення українських підручників, скорочення вивчення української мови. Крім цього, окупаційна влада перешкоджала учням здобувати освіту, якщо вони не отримують паспортів громадян рф (Навчання в окупації: примусова русифікація системи освіти на окупованих територіях України. 2024, Human Rights Watch). В цілому, за даними²⁷ України щодо тимчасово окупованих територій, на них можуть перебувати майже 600 тисяч дітей шкільного віку: АР Крим – 285 тис., м. Севастополь – 53 тис., ТОТ Запорізької області – понад 41 тис., ТОТ Херсонської області – близько 20 тис., ТОТ Донецької області – 147 тис., ТОТ Луганської області – понад 100 тис.

²⁷ <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Спеціальна%20доповідь%20щодо%20доступу%20до%20освіти%20дітей%20та%20молоді%20з%20тимчасово%20окупованих%20територій%20України.pdf>

3

**ЗНИЩЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ
В КРИМУ В ОЦІНКАХ
МІЖНАРОДНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ**

В процесі окупації АР Крим та м. Севастополь з 2014 року російська сторона впроваджувала цілеспрямовану політику руйнування української системи освіти, що передбачала швидке переведення освітнього процесу в окупованому регіоні на російські параметри, стандарти, контент, а також на домінування російської мови. До цього дня спостерігається милітаризація освіти та молодіжної політики в регіоні загалом, паралельно з цілеспрямованим витісненням української мови з освітнього процесу, що мало стати складовою знищення української ідентичності, в тому числі шляхом її заперечення, а також впровадження загального російського дискурсу щодо тимчасово окупованої території. Система освіти була підпорядкована завданню «інтеграції в російський простір» – культурний, історичний, соціальний, правовий тощо.

Процес порушення мовних прав мешканців ТОТ АР Крим та м. Севастополь щодо доступу до освіти українською мовою неодноразово фіксується в рішеннях міжнародних судових інституцій.

25 червня 2024 року Європейський суд з прав людини публічно оголосив рішення по суті міждержавної справи «Україна проти Росії (щодо Криму)» за заявами №20958/14 та №38334/18²⁸. Зокрема, у них йшлося про заборону української мови в школах та переслідування україномовних учнів з боку рф. Констатувалася фіксація суттєвого зменшення з 2014 року кількості закладів освіти та класів на ТОТ АР

²⁸ <https://www.kmu.gov.ua/news/yespl-oholosyv-svoie-rishennia-u-mizhderzhavnii-spravi-ukraina-proti-rosii-shchodo-krymu>

Крим та м. Севастополь з навчанням українською мовою: кількість учнів, що здобували освіту українською мовою, зменшилася на 80% протягом першого року окупації, і ще на 50% – у наступний рік.

В цілому в рішенні констатувалося на різкому зниженні кількості учнів, які здобувають шкільну освіту українською мовою між 2014 і 2016 роками, кількість скоротилася на 80 відсотків. Робився висновок, що такий раптовий і різкий занепад спричинив непомірний негативний вплив на права етнічних українців, зокрема, щодо дітей та їх батьків, а рф здійснює повний контроль над державною шкільною системою в Криму, зокрема, щодо мови навчання та умов її використання нею батьками та дітьми. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-sum-01-00-en.pdf>

Раніше, 31 січня 2024 року, Міжнародний суд ООН визнав, що рф дискримінує українську меншину на ТОТ АР Крим та м. Севастополь в освітній сфері, порушує Міжнародну конвенцію щодо подолання всіх форм расової дискримінації (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Ukraine v. Russian Federation. Summary of the Judgment of 31 January 2024)²⁹. рф порушила свої зобов'язання щодо шкільної освіти українською мовою на ТОТ АР Крим та м. Севастополь після 2014 року, згідно зі статтею 2, п. 1 (а) і статтею 5 (е) (v) Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Серед іншого,

²⁹ <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-sum-01-00-en.pdf>

було звернено увагу на дані про стрімке зменшення на ТОТ АР Крим та м. Севастополь кількості школярів, що навчалися українською³⁰. На додачу суд визнав непереконливими пояснення рф про «природні» причини такого зниження. У висновках зазначалося, що настільки різкий занепад україномовної освіти на ТОТ АР Крим та м. Севастополь спричинив неймовірний негативний вплив на права етнічних українців у регіоні, і що рф здійснює повний контроль над місцевою системою освіти, зокрема в частині мови навчання³¹.

Також з моменту російської окупації Криму міжнародні інституції, аналізуючи ситуацію в освітній і мовній сфері в регіоні документували факти порушення з боку держави-окупанта прав людини щодо доступу до україномовної освіти.

У Звіті Місії з оцінки стану справ із дотриманням прав людини на ТОТ АР Крим та м. Севастополь (6–18 липня 2015 року)³² Бюро з демократичних інститутів і прав людини, Верховний комісар у справах національних меншин констатував, що у школах по всьому Криму широко скорочується або ліквідується навчання рідною українською мовою та її вивчення; при цьому батькам учнів відмовляли у проханнях про відкриття україномовних класів, що негативно вплинуло на використання українською спільнотою своїх культурних та мовних прав. Також було задокументовано, що книги українською мовою, і на українську тематику та твори українських авторів було прибрано зі шкіл і публічних бібліотек. Видані кримськими школами атестати стали недійсними для українських вишів, що стимулювало подальші хвилі міграції родин, які бажали вивести своїх дітей на материкову територію

³⁰ <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/31/7178642/>

³¹ <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-sum-01-00-en.pdf>

³² <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/180606.pdf>

України з метою навчання³³. За результатами моніторингу робився висновок, що на практиці в Криму різко скоротилися можливості вивчати рідну мову та здобувати нею освіту.

Управління Верховного Комісара з прав людини ООН у спеціальних доповідях щодо ситуації на ТОТ АР Крим та м. Севастополь вказувало на посилення з 2014 року тенденції домінування російської мови, зокрема в освітньому процесі, на ТОТ АР Крим та м. Севастополь³⁴. В першій спеціальній доповіді йшлося про цілеспрямовану політику рф щодо виключення української мови з освітнього процесу, скорочення можливості для учнів та студентів здобувати освіту українською мовою. Акцентувалося, що після окупації Криму місцеві школи та університети почали функціонувати відповідно до навчального плану та стандартів освіти рф, що обмежило право українців на освіту рідною мовою. Хоча в 1–9 класах середньої школи, згідно з законодавством рф, забезпечується викладання мовами меншин, у старших (10–11) класах усі предмети повинні викладатися російською мовою. Крім того, відсутня чітка процедура, яка регулює освіту рідною мовою, і законом не встановлено кількісний критерій для відкриття шкіл або класів. Як відзначалося вище, у 2013/14 навчальному році на ТОТ АР Крим українською мовою навчалися 12694 осіб, і в подальші роки ця кількість стрімко скорочувалася: у 2014/15 навчальному році – 2154, у 2015/16 – 949, у 2016/17 – 371. За період 2013–2017 рр. кількість україномовних шкіл на ТОТ АР Крим зменшилася з 7 до 1, україномовних класів – з 875 до 28. (Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine))³⁵.

³³ <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/180606.pdf>

³⁴ <https://docs.rferl.org/uk-ua/2019/09/04/22426220-11b4-4944-bb6a-f632ecc10269.pdf>

³⁵ https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_Ukrainian.pdf

Як відзначалося вище, у 2013/14 навчальному році на ТОТ АР Крим українською мовою навчалися 12694 осіб, і в подальші роки ця кількість стрімко скорочувалася:

**у 2014/15
навчальному
році – 2154**

**у 2015/16
навчальному
році – 949**

**у 2016/17
навчальному
році – 371**

За період 2013–2017 рр. кількість україномовних шкіл на ТОТ АР Крим зменшилася з 7 до 1, україномовних класів – з 875 до 28.

(Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)³⁶.

У спеціальній доповіді Верховного Комісара з прав людини ООН у 2019 році щодо ситуації на ТОТ АР Крим та м. Севастополь фіксувалося, що стан справ у регіоні значною мірою є результатом переважання російського культурного середовища та зниження доступності освіти українською мовою. Відзначалися потенційні розбіжності між офіційним мовним статусом школи чи класу та фактичним використанням української мови в навчальній програмі: у деяких випадках учні таких шкіл або класів фактично не мали доступу до навчання українською мовою, і мали можливість вивчати свою рідну мову лише як вибіркового чи факультативний

³⁶ https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_Ukrainian.pdf

предмет³⁷. У доповіді 2024 року прямо констатувалося, що в Криму майже не лишилося освіти українською мовою (Десять років окупації російською федерацією: Права людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна. 28 лютого 2024 року³⁸.

У резолюціях ООН також вказувалося на негативні тенденції, які впроваджувала рф на ТОТ АР Крим та м. Севастополь. Зокрема, йшлося про зміни освітнього контексту через мілітаризацію освіти та індоктринацію учнів до російських мілітарних сенсів. Так, у резолюції «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим і міста Севастополь, Україна, а також частин Чорного і Азовського морів» від 2020 року³⁹ ООН закликала рф «утримуватися від створення освітніх установ, які організовують військовий вишкіл кримських дітей із заявленою метою підготовки до військової служби в лавах збройних сил рф, та від створення курсів військового вишколу в кримських школах і припинити зусилля щодо офіційного залучення кримських освітніх установ».

³⁷ <https://docs.rferl.org/uk-ua/2019/09/04/22426220-11b4-4944-bb6a-f632ecc10269.pdf>

³⁸ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ukraine/2024-02-28-OHCHR-Ten-Years-Occupation-Crimea-UKR.pdf>

³⁹ <https://digitallibrary.un.org/record/3893540?v=pdf>

4

**ОКУПАЦІЙНІ ІНСТИТУЦІЇ
ТА ОСОБИ,
ВІДПОВІДАЛЬНІ
ЗА ЗНИЩЕННЯ
УКРАЇНОМОВНОЇ ОСВІТИ
В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ**

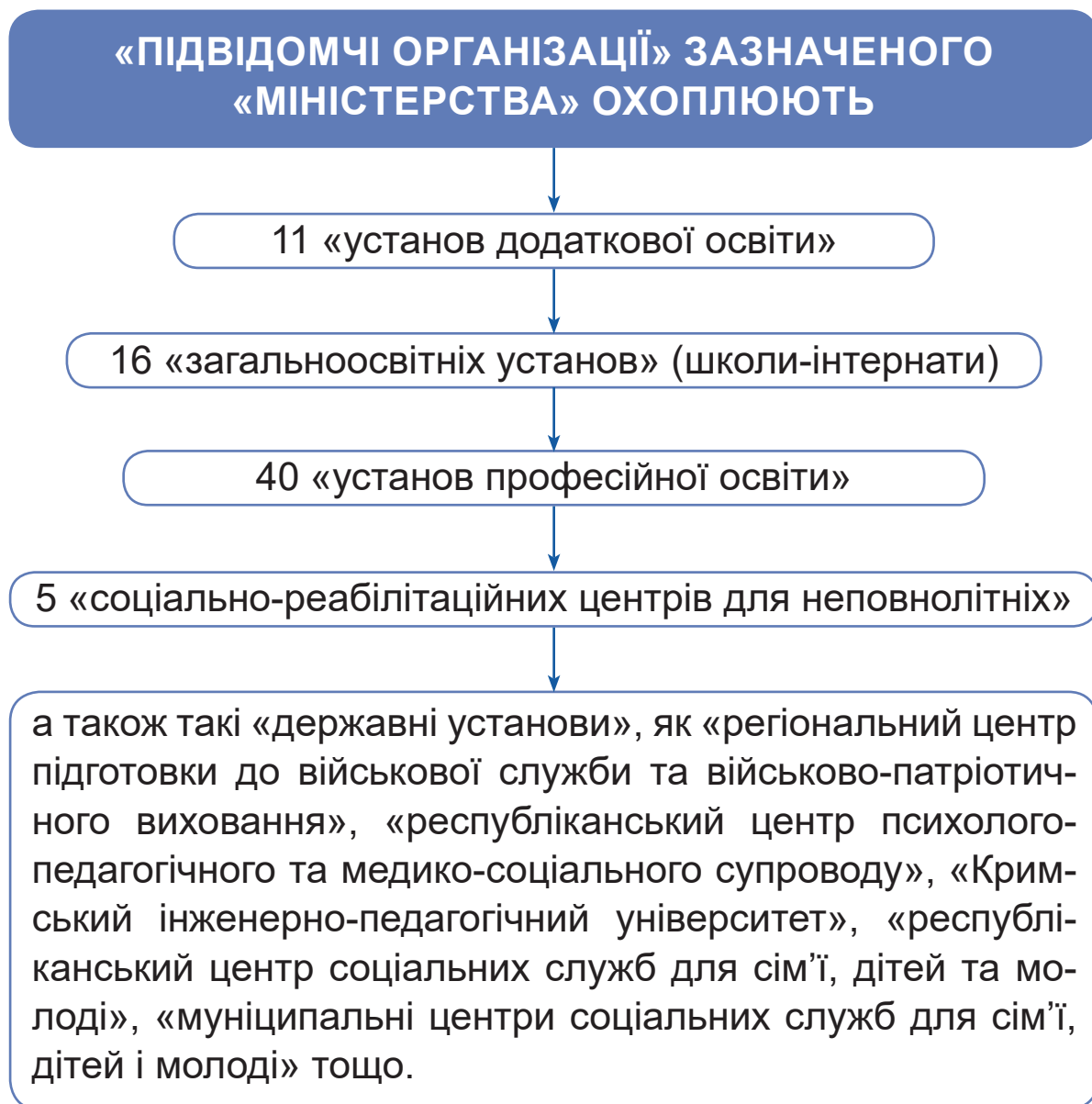

Політика знищення україномовної освіти на ТОТ АР Крим та м. Севастополь з боку рф може оцінюватися як прояв геноциду українців, організований окупаційною владою, а також системної дискримінації українців за мовною ознакою, що порушує норми та принципи міжнародного гуманітарного права. Відповідна політика формується керівництвом держави-окупанта та реалізується посадовими особами, що очолюють російські федеральні інституції, і впроваджується через окупаційні «органи влади» на ТОТ АР Крим та м. Севастополь. Останні включають «виконавчу гілку влади», до якої входить «міністерство освіти, науки та молоді республіки Крим».

Органи так званого «державного управління» незаконної окупаційної влади рф на тимчасово окупованій території (ТОТ) України в Криму включають, зокрема, т.зв. «виконавчу гілку влади Республіки Крим».

Одним з таких органів є т.зв. «Міністерство освіти, науки та молоді Республіки Крим» (м. Сімферополь, провулок Совнаркомовський, 3).

Структура «міністерства» включає: «міністра», 5 «заступників», 8 «управлінь»: загальної освіти; додаткової освіти, організації виховної роботи, відпочинку й оздоровлення дітей; по захисту прав неповнолітніх; науки, середньої професійної та вищої освіти; у справах молоді; планово-фінансове, державної служби, кадрового і нормативно-правового забезпечення; з нагляду і контролю за дотриманням законодавства у сфері освіти.

Варто зазначити, що особи, причетні до знищення української мовної освіти та української ідентичності дітей на ТОТ АР Крим та м. Севастополь, можуть бути звинувачені у вчиненні злочинів відповідно до українського законодавства та норм міжнародного права. Зокрема, за статтею 111 «Державна зрада» КК України передбачена відповідальність за умисні дії, що завдають шкоди суверенітету, територіальній цілісності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Це може означати перехід на бік ворога під час збройного конфлікту, шпигунство або

сприяння іноземній державі у проведенні підривної діяльності проти України. Громадяни, які зайняли посади в незаконних органах влади, правоохоронних чи судових установах на окупованих територіях та виконують службові обов'язки, можуть бути притягнуті до відповідальності за сукупністю злочинів, включаючи державну зраду та колабораційну діяльність (залежно від періоду вчинення правопорушень). Дії, спрямовані на послідовне знищення української мови в системі освіти, зміну освітнього контенту та заперечення права на українську ідентичність, також порушують норми міжнародного гуманітарного права.

Згідно з ч. 1, 3 та 5 ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» КК України, що діє з 3 березня 2022 року, кримінально караними є публічне заперечення збройної агресії проти України, підтримка окупаційного режиму, співпраця з державою-агресором, збройними формуваннями чи окупаційною адміністрацією, а також невизнання суверенітету України над тимчасово окупованими територіями. До правопорушень належать пропаганда у закладах освіти, впровадження стандартів освіти держави-агресора, добровільне зайняття посад у незаконних органах влади, участь в організації та проведенні псевдовиборів чи референдумів, а також публічні заклики до їх проведення. Вже сам факт зайняття посади в окупаційних структурах може кваліфікуватися як одна з підстав для провадження щодо кримінальної відповідальності за вказаною статтею, оскільки така діяльність сприяє створенню та функціонуванню незаконних органів влади, що є ключовим елементом управління окупованими територіями. Їхня суспільна небезпечність є очевидною: особа допомагає агресору створити вертикаль незаконних органів влади, яка є основою функціонування державного механізму загалом.

Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва (КЦДКС) «Український дім» з 2014 року здійснює моніторинг та інформаційне висвітлення незаконних дій окупаційного режиму на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь. З вересня 2024 року організацією розпочато реалізацію проєкту «Право на освіту у контексті окупованого Криму» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». Метою проєкту є моніторинг порушень прав людини в освітній сфері окупованого Криму, формування доказової бази цих порушень, активне поширення зібраної інформації, а також звернення до правоохоронних органів для відкриття кримінальних проваджень на підставі зібраної інформації.

Моніторингом діяльності «посадових осіб» т. зв. «міністра освіти, науки та молоді республіки Крим» і місцевих «управлінь освіти» на предмет порушень прав на освіту виявлено, що вони, починаючи з 2014 року, вчиняли протиправні дії щодо впровадження російських стандартів освіти та її мілітаризації в окупованому регіоні. За їхнього сприяння відбувались утиски української мови та культури; вони підтримували/підтримують і реалізовували/реалізують дії та політику держави-агресора в освітній сфері, які загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України.

Дії осіб, які співпрацюють з окупаційною владою, займають керівні посади у незаконних органах влади та впроваджують політику держави-окупанта, можуть мати ознаки проявів геноциду проти українців, у тому числі й через неможливість реалізації мовних прав в освітній та іншій сферах. Системне порушення мовних прав громадян, заперечення ідентичності представників різних етнічних груп (зокрема, українців в Криму) сукупно з системними заходами російської індоктри-

нації та асиміляції можна розцінювати як прояви політики геноциду стосовно українського населення на окупованих територіях.

Одночасно з цим проявляються ознаки порушення норм міжнародного гуманітарного права у сфері освіти, зокрема через: введення навчальних програм, заходів або матеріалів, що містять ворожу пропаганду; запровадження стандартів освіти держави-окупанта та навмисну зміну змісту навчальних програм у навчальних закладах; підтримку або впровадження ідей, які заперечують суверенітет України та підтримують окупацію її територій. В українському законодавстві такі дії можуть оцінюватися відповідно як прояви колабораціонізму, зокрема через співпрацю з окупаційною владою в організації освітнього процесу; вони порушують права учнів на україномовну й незаангажовану освіту та створюють загрозу для майбутнього покоління українців, а отже, завдають шкоди Україні і підривають її національну безпеку.

Серед задокументованих дій ГО «КЦДКС «Український дім» «посадовців» т. зв. «міністерства освіти, науки та молоді республіки Крим» зафіксовано вчинки наступних осіб, відповідальних за знищення україномовної освіти та запровадження російських освітніх стандартів і ліквідацію можливостей вивчати та навчатися українською мовою, що може трактуватися як прояви дискримінації та порушення норм міжнародного гуманітарного права і містить ознаки геноциду:

– **Гончарова Наталія Георгіївна**, у 2014–2019 рр. – «міністр освіти, науки та молоді республіки Крим».

Протягом 2014–2015 рр. адміністрація кримських шкіл всупереч усім нормам і правилам відмовляла батькам учнів у при-

йомі заяв на відкриття класів з українською мовою навчання. У 2016 році адміністрації відмовляли батькам поодинці, заявляючи їм, що школи не відкриватимуть класи з українською мовою навчання «заради єдиного учня». У школах години на вивчення української мови були скорочені на користь російської, а класи з поглибленим вивченням української мови та літератури – розформовані. Натомість проводилася потужна агітаційна праця з «виховання патріотичних почуттів» до держави-окупанта. Відповідно до роз'яснень «міністерства освіти республіки Крим» від 25.06.2014 № 0114/382⁴⁰ вказувалося: «Викладання та вивчення державних мов республіки Крим не повинні здійснюватися на збиток викладанню та вивченню державної мови р», тобто російської. Відповідні зміни були відображені у «дорожній карті»⁴¹.

У 2019 році Наталія Гончарова стала «директором муніципальної бюджетної загальноосвітньої установи «Ліцей Кримської весни» в Сімферопольському районі АР Крим де вона працює дотепер. У вказаному закладі Гончарова продовжує впроваджувати стандарти держави-агресора до освітнього процесу, що порушує міжнародне гуманітарне право.

На Наталію Гончарову накладено санкції (ідентифікатор у реєстрі – 12541)⁴² згідно з Указом Президента України № 126/2018⁴³, а також відкрито кримінальне провадження № 42024010000000059 від 23.09.2024 р.

⁴⁰ <https://monm.rk.gov.ru/file/01-14-382-25062014.docx>

⁴¹ https://monm.rk.gov.ru/uploads/txteditor/monm/attachments//d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/php8uhyn0_%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%20%D0%9C%D0%B8%D0%BD%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-4.pdf

⁴² <https://drs.nsd.gov.ua/actions/personal>

⁴³ <https://www.president.gov.ua/documents/1262018-24150>

– **Лаврик Валентина Василівна**, з грудня 2019 року дотепер – «міністр освіти, науки та молоді республіки Крим».

У червні 2021 року Валентина Лаврик увійшла до створеної «указом голови республіки Крим» Сергія Аксьонова «ради з питань використання російської мови та вдосконалення внутрішньої мовної політики».

В липні 2022 року вона повідомила російському виданню «Взгляд», що «авторські колективи» на ТОТ АР Крим та м. Севастополь «написали підручники з української мови та літератури» для учнів 5–9 класів шкіл на окупованих РФ територіях півдня та сходу України, які «міністр» відповідно до наративів російської пропаганди назвала «звільненими»: ці підручники буцімто перебували на експертизі та доопрацюванні в Інституті рідних мов у Москві.

Після повномасштабного вторгнення РФ до України у 2022 році, Валентина Лаврик сприяла та відповідала за координацію і нагляд за переміщенням дітей з окупованих регіонів Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей до таборів на ТОТ АР Крим та м. Севастополь.

Санкції ЄС 2024/753 від 23.02.2024 (Україна, територіальна цілісність – Р (ЄС) 269/2014)⁴⁴.

Відкрито кримінальне провадження № 22024011000000276 від 25.11.2024 р.;

– **Журба Наталія Вікторівна**, у 2014–2020 рр. – «перший заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

⁴⁴ <https://www.opensanctions.org/entities/NK-dBNaaWDAs78Qg5TSN8pB74/>

Розпорядженням «ради міністрів республіки Крим» від 9 липня 2014 року № 644-р була призначена «заступником голови колегії міністерства освіти, науки та молоді республіки Крим».

Наразі Наталія Журба є «заступником директора» – «керівником структурного підрозділу «Дитячий садок «Мрія» муніципальної бюджетної загальноосвітньої установи «Ліцей Кримської весни» в Сімферопольському районі АР Крим; у цьому закладі вона продовжує здійснювати дії зі впровадження стандартів держави-агресора до навчального процесу, що порушує міжнародне гуманітарне право.

5 грудня 2023 року Наталя Журба отримала «почесне звання» «Заслужений працівник освіти республіки Крим» за «значний особистий внесок у розвиток дошкільної освіти» на ТОТ АР Крим.

– **Львова Світлана Миколаївна**, у 2019–2022 рр. – «заступника міністра освіти, науки та молоді республіки Крим», з 2022 р. дотепер – «перший заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

З грудня 2014 р. до липня 2016 р. Світлана Львова перебувала на « посаді начальника відділу освіти адміністрації Бахчисарайського району », з липня 2016 р. по січень 2018 р. – « начальника управління освіти, молоді та спорту адміністрації Бахчисарайського району », з лютого 2018 р. по жовтень 2019 р. – « голови адміністрації Бахчисарайського району ».

Розпорядженням «ради міністрів республіки Крим» від 25 листопада 2022 року № 1869-р Світлана Львова була призначена «заступником голови колегії міністерства освіти, науки та молоді республіки Крим».

– **Аблятіпов Айдер Серверович**, у 2014–2020 рр. – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

За власним зізнанням, 3–7 червня 2019 року брав участь у судових засіданнях у складі російської делегації в Міжнародному суді ООН у справі «Україна проти Росії», де відстоював позицію покращення ситуації в освіті для кримських татар на ТОТ АР Крим та відсутності дискримінації. Тоді суд відхилив обвинувачення української сторони щодо порушень державою-окупантом прав кримськотатарської громади на ТОТ АР Крим та м. Севастополь в освітній сфері. У 2019–2020 рр. Аблятіпов входив до складу «призовних комісій», сприяючи забезпеченню призову мешканців ТОТ АР Крим на військову службу до збройних сил держави-окупанта. 31 березня 2022 року друковане видання «державної ради республіки Крим» «Крымские известия» опублікувало програмний матеріал Аблятіпова, в якому автор виправдовував ведення РФ війни проти України. Станом на 2022 рік Аблятіпов був «радником голови державної ради республіки Крим».

– **Алікін Костянтин Борисович**, у 2017–2020 рр. – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

У 2019 р. входив до складу «призовних комісій», сприяючи забезпеченню призову мешканців ТОТ АР Крим на військову службу до збройних сил держави-окупанта. У 2022 році неодноразово давав інтерв'ю підконтрольним російським окупантам медіа в статусі «першого заступника голови регіонального відділення добровільного товариства сприяння армії, авіації та флоту Росії по республіці Крим» на тему «патріотичного виховання» дітей та молоді на ТОТ АР Крим.

– **Наркунас Ірина Олександрівна**, у 2014–2020 рр. – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

«Розпорядженням ради міністрів республіки Крим» від 24 грудня 2019 року № 1673-р призначена «членом колегії міністерства освіти, науки та молоді республіки Крим»;

– **Асанов Тимур Решатович**, у 2020–2024 рр. – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

У 2020 та 2023 рр. входив до складу «призовних комісій», сприяючи забезпеченню призову мешканців ТОТ АР Крим на військову службу до збройних сил держави-окупанта. 19 жовтня 2022 року під час «розширеного засідання громадської ради при державному комітеті з питань міжнаціональних відносин республіки Крим» доповідав про забезпечення прав неповнолітніх, які прибули на ТОТ АР Крим з ТОТ Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей.

– **Краснікова Оксана Валентинівна**, з 2014 року дотепер – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

«Розпорядженнями голови республіки Крим» від 12 жовтня 2022 року № 1333-рг «Про створення Міжвідомчої робочої групи щодо залучення необхідної кількості фахівців (працівників) на підприємства оборонно-промислового комплексу республіки Крим» та від 29 березня 2023 року № 434-рг «Про створення робочої групи з патріотичного виховання дітей та молоді в республіці Крим» була включена до вказаних «робочих груп».

– **Беспалова Світлана Едиславівна**, з квітня 2022 року дотепер – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

Вироком Солом'янського районного суду м. Києва від 06.02.2025 у справі № 760/23310/23 визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК України, з призначенням покарання у вигляді позбавлення волі строком на 8 років, з позбавленням права займати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій в органах влади, установах, підприємствах та організаціях, незалежно від форми власності строком на 10 років та з конфіскацією всього належного їй на праві власності майна.

– **Донченко Ілля Григорович**, з 2024 року дотепер – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

25 грудня 2024 року відповідно до змін до «указу голови республіки Крим» від 3 серпня 2021 року № 182-У був включений до «міжвідомчої комісії з питань протидії екстремізму в республіці Крим». 10 лютого 2025 року відповідно до змін до «розпорядження голови республіки Крим» від 21 жовтня 2015 року № 407-рг включений до «робочої групи у справах «казачества» при голові республіки Крим».

– **Перепелиця Галина Вікторівна**, з 2024 року дотепер – «заступник міністра освіти, науки та молоді республіки Крим».

З лютого 2021 р. по вересень 2022 р. перебувала на «посаді» «заступника голови адміністрації – начальника управлін-

ня освіти та молоді адміністрації міста Алушти». 16 грудня 2024 року відповідно до змін до «постанови ради міністрів республіки Крим» від 3 лютого 2015 року № 21 «Про комісії у справах неповнолітніх та захист їхніх прав» була включена до відповідної «комісії» з «повноваженнями заступника голови».

Згідно з частиною другою статті 216 Кримінального процесуального кодексу України слідчі органи безпеки здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених, зокрема, статтями 111 та 111-1 Кримінального кодексу України.

Так, ГО «КЦДКС «Український дім» направила до Служби безпеки України 11 заяв про вчинення кримінальних правопорушень із відповідними доказами та проханням здійснити заходи щодо відкриття кримінальних проваджень проти представників «міністерства освіти, науки та молоді республіки Крим».

Крім того, серед зафіксованих ГО «КЦДКС «Український дім» відповідальних «посадових осіб» регіональних «управлінь освіти», що забезпечували на місцевому рівні впровадження російських стандартів освіти і проведення заходів на знищення україномовної освіти та вчиняли інші протиправні дії на ТОТ АР Крим, наразі наявні:

– **Сухіна Тетяна Іванівна:** листопад 2010 р. – грудень 2014 р. – «начальник управління освіти виконавчого комітету Сімферопольської міської ради»; грудень 2014 р. – листопад 2018 р. – «начальник управління освіти адміністрації міста Сімферополя»; з листопада 2018 року дотепер – «заступник голови адміністрації – начальник управління освіти адміністрації міста Сімферополя»;

– **Кутковський Ренард Володимирович**, з серпня 2015 року – «начальник департаменту освіти та молодіжної політики адміністрації міста Ялти», з 20 вересня 2024 року – «заступник голови адміністрації міста Ялти»;

– **Гладченко Наталія Василівна** – «начальник департаменту освіти та молодіжної політики адміністрації міста Ялти»;

– **Проценко Олена Іванівна** – «заступник начальника департаменту освіти та молодіжної політики адміністрації міста Ялти»;

– **Волкова Наталія Миколаївна** – екс-очільниця «управління освіти, молоді та спорту адміністрації Бахчисарайського району»;

– **Понкратова Марина Федорівна** – екс-очільниця «управління освіти адміністрації міста Керчі», наразі «начальник управління освіти, молоді та спорту адміністрації Бахчисарайського району»;

– **Щербань Антоніна Петрівна** – «заступник начальника управління освіти, молоді та спорту адміністрації Бахчисарайського району»;

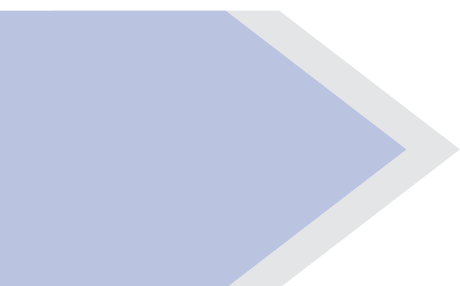
– **Дімарцо Олена Володимирівна** – «заступник начальника управління освіти адміністрації міста Керчі»;

– **Жеребець Валентина Іванівна** – «начальник управління освіти, молоді та спорту адміністрації міста Євпаторії».

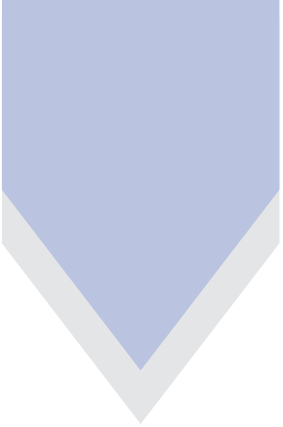
Крім цього, наразі в розробці перебувають ще 34 «керівники» міських і районних «управлінь освіти» та їхні «заступники».

З урахуванням вище викладених фактів можна дійти висновку, що знищення україномовної освіти на ТОТ АР Крим та м. Севастополь є частиною політики окупаційної влади, спрямованої на русифікацію та асиміляцію україномовного населення регіону і знищення його національної ідентичності. Особи, причетні до цих процесів, мають нести відповідальність, у тому числі за законами України. ГО «КЦДКС «Український дім» надалі продовжуватиме моніторинг порушень прав людини у сфері освіти на окупованому півострові, документувати відповідні факти та передавати їх до правоохоронних органів для ініціювання кримінальних справ.

ВИСНОВКИ

На ТОТ АР Крим та м. Севастополь держава-окупант реалізує цілеспрямовану політику деукраїнізації та асиміляції українського населення, одним з інструментів якої є насильницькі зміни в освітньому процесі. Руйнування регіональної системи україномовної освіти та модифікація освітнього контенту призвела до витіснення української політичної та культурної ідентичності, тиску на громади та окремих осіб на тлі загальної мілітаризації суспільства. Зокрема, відзначено наступні негативні зміни:

► **Впровадження подальшої політики русифікації та асиміляції громадян України.** Освіта на ТОТ АР Крим та м. Севастополь стала інструментом нав'язування російської ідентичності, мілітаризації молоді та заперечення української культурної спадщини. До 2024 року кількість учнів, які навчаються українською, зменшилася на 90–95%, а єдині залишені україномовні класи стали символічними. Витіснення української мови з освіти є частиною стратегії знищення української ідентичності на ТОТ АР Крим та м. Севастополь, що загрожує культурним та мовним правам місцевої української громади.

► **Порушення міжнародного гуманітарного права.** Обмеження можливості вивчення української мови на окупованих територіях, зміни контенту та стандартів української освіти з боку держави-окупанта є порушенням норм міжнародного гуманітарного права та прав людини, законів

та звичаїв війни. Серед іншого, дії рф суперечать Конвенції про права дитини та іншим документам, які гарантують право на освіту рідною мовою. Європейський суд з прав людини та Міжнародний суд ООН визнали дії рф дискримінаційними щодо забезпечення можливості вивчати українську мову на ТОТ АР Крим та м. Севастополь.

► **Системне порушення прав людини, лінгвоцид як складова етноциду.** Після початку окупації Криму у 2014 році рф цілеспрямовано знищила в регіоні українську освітню систему, в тому числі шляхом витіснення української мови з навчального процесу, закриття шкіл і класів з українською мовою навчання, а також маніпуляцій із навчальними програмами. Це може інтерпретуватися як одна зі складових лінгвоциду, що межує з етноцидом. Зазначені поняття не мають чіткої кваліфікації в міжнародному праві, проте обмеження використання рідної мови, зокрема в освіті, є порушенням Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації⁴⁵ та інших подібних актів.

Лінгвоцид української мови на окупованих територіях здійснюється країною-агресором не тільки в освіті, а й в інформаційному просторі, культурній спадщині етнічних українців, а також у науковій та релігійній сферах. Фактично це є цілеспрямованою спробою етноциду української громади на ТОТ АР Крим та м. Севастополь. З огляду на репресії з боку окупантів через приналежність до української спільноти, яка демонструється у висловлюванні проукраїнських настроїв, у тому числі через коментарі у соціальних мережах, виконання українських пісень тощо, маніпуляцій з демогра-

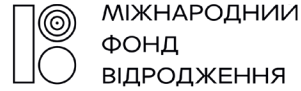
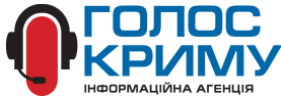
⁴⁵ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text

фічними показниками, згідно з якими кількість українців на окупованих територіях стрімко зменшується, а також інформаційно-пропагандистський тиск, викрадення та катування активістів, переслідування й арешти за українську мову та символіку змушують багатьох українців Криму приховувати свою ідентичність або залишати півострів. Шляхом русифікації та мілітаризації, інформаційного пресингу, етнодемографічної колонізації та ін. держава-окупант вживає всіх заходів для насильницької асиміляції українців Криму.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Україномовна освіта в Криму до 2014 року	9
2. Україномовна освіта в Криму після 2014 року	16
2.1. Докорінна зміна контенту та напрямів освітньої політики державою-окупантом	17
2.2. Освіта та вивчення української мови після окупації Кримського півострова.....	21
3. Знищення української освіти в Криму в оцінках міжнародних організацій.....	31
4. Особи, причетні до знищення україномовної освіти в Криму	38
Висновки	53

УКРАЇНСЬКА МОВА В ОСВІТІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО КРИМУ: ВІД ЗАБУТТЯ ДО ДИСКРИМІНАЦІЇ

Формат 210x297

Папір крейдяний 130 гр. Гарнітура Arial

Ум.-друк. арк __. Обл.- вид. арк. ____.

Наклад 100 прим.

Замовлення № ____

Підписано до друку ____

Видавець – ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»

04050, м. Київ, вул. Юрія Іллєнка, буд. 63

Тел.. 099 552 15 04

ph-artec@ukr.net

www.book-on-demand.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру серія ДК № 4779 від 15.10.14 р.

Надруковано ТОВ «Бізнес-Логіка»,

пров. Матушка, 4, м. Київ, 03124.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3693 від 02.02.2010 р.

тел. (067) 440 63 97

info@b-logica.com www.b-logica.com

Це дослідження про порушення освітніх прав і культурну асиміляцію в окупованому Криму.

Актуальність проєкту впливає з критичної ситуації в сфері освіти у тимчасово окупованому Криму. Систематичне витіснення української мови, культури та історичних цінностей, як це задокументовано в міжнародних доповідях, є частиною ширшої стратегії Російської Федерації з "русифікації" Криму. Це не тільки те, що порушує міжнародне право, але й створює довгострокові загрози для ідентичності та самобутності української спільноти на півострові. Посилення культурної агресії та освітньої політики окупаційної влади призводить до ерозії української національної ідентичності серед молоді, що зростає в ізольованому від України середовищі.

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

ГОЛОС КРИМУ
інформаційна агенція

Інформаційний партнер
<https://www.voiccrimea.com.ua>